

— Romistika v Krakově

Polsko patří mezi země s velmi malým procentem národnostních menšin. Podle posledního soupisu obyvatelstva z r. 2000 tvoří národnostní a etnické menšiny asi 3 % polské společnosti.¹ Podle tohoto soupisu žije v Polsku 12 900 obyvatel, kteří se hlásí k romské národnosti. Ovšem i takto nízký počet Romů (0,034 % celé společnosti) – veřejně deklarujících své romství – znamená velký úspěch pro vedoucí představitele polských Romů a všech, kdo usilují o podporu této menšiny. V Polsku byla totiž vědomá deklarace romské/cikánské etnické či národnostní příslušnosti až dosud jevem velmi řídkým. V dřívějších soupisech obyvatelstva se tato národnostní příslušnost dokonce nevyskytovala vůbec. I když se shodneme na tom, že v Polsku je Romů ve skutečnosti dvakrát více, stále představují nejmenší² polskou menšinu.

Zájem o menšiny v Polsku včetně Romů začal počátkem 80. let spolu s politickými změnami, které v roce 1989 přivodily pád komunismu a změnu sociálně-ekonomického systému. Na začátku 90. let se zájem o romskou menšinu postupně vyvíjel a narůstal i uvnitř romské

1 Podle *Zákona o národnostních a etnických menšinách a regionálním jazyce* (ze 6. ledna 2005) je za národnostní menšinu považována skupina polských obyvatel, která splňuje (všechny) následující podmínky:

1. její počet je menší než počet ostatních obyvatel Polska
2. existují reálné rozdíly mezi jazykem, kulturou a tradicemi ostatních obyvatel
3. skupina má zájem o zachování svého jazyka, kultury a tradice
4. má vědomí vlastních dějin a národní příslušnosti a má zájem o její existenci a ochranu
5. její předkové žijí na území Polska alespoň 100 let
6. ztotožňuje se s národem, organizovaným ve svém státu

Zákon jako národnostní menšiny jmenuje tyto skupiny: běloruskou, českou, litevskou, německou, arménskou, slovenskou, ukrajinskou a židovskou.

Etnickou menšinu odlišuje od národnostní pouze znění odst.6:

6. nezotožňuje se s národem, organizovaným ve svém státu

K etnickým menšinám patří v Polsku dle zákona Karaimové, Lemkové a Romové.

2 Podle informací úřadů samosprávy obcí žije v Polsku 20 750 Romů (*Státní program pro romskou společnost v Polsku* Ministerstvo Administrace, Varšava, srpen 2003). Podle romských organizací, jichž v Polsku funguje asi 40, je Romů v Polsku asi 30–40 tisíc. Často se ovšem stane, že organizace započítají totožné osoby dvakrát či vícekrát – například v místě, kde se vyskytují 2–3 rody, vedoucí každého rodu udává počet celé romské komunity v daném místě.

| Expozice v Tarnovském muzeu | foto Robert Mozdierz |

společnosti samotné: vznikaly různé romské organizace,³ časopisy,⁴ muzeální expozice věnovaná romským dějinám a kultuře⁵ či festival romské kultury.

V té samé době krystalizovalo spolu s otázkou vstupu Polska do Evropské unie i povědomí příslušných vládních orgánů o existenci tzv. „romského problému“, neboli problematiky nízkého společenského statusu Romů, jejich právního postavení a deficitu ve vzdělávacím procesu. V roce 2000 začala vláda realizovat tzv. *státní program pro romskou společnost*. Tento program

byl vypracován ve spolupráci se zástupci Romů a poprvé byl realizován v Malopolsku.⁶

V tomto kraji žije největší počet Romů (asi 3.500), kteří patří k těm nejchudším a jsou většinou příslušníky karpatské, neboli horské skupiny, jinak řečeno také „bergitka Roma“.⁷ Patří ke generacím romských společenství sídlících na kraji vesnic, o nichž někdejší kočovní Romové mluví s pohrdáním.

Romové museli nevyhnutelně padnout za oběť postkomunistickým společenským změnám. V důsledku nedostatečné vzdělanosti zůstali skupinou, která jako první čelila problému nezaměstnanosti. V důsledku bída a nízkého hodnocení vzdělání přestali posílat děti do školy. Bylo to možné, protože spolu s demokratizací společenského života začala také anarchizace, v rámci které státní úřady přestaly trestat neplnění školní docházky.

3 Viz Adam Bartosz, *Nie boj się Cygan*, Sejny 2004, s. 209 a j.

4 *Rrom p-o Drom* (vychází od 1990), vedoucí red. Stanisław Stankiewicz, redakce: Białystok; *Dialog-Pheniben* (vychází čtvrtletně od roku 1995), vyd. Romská společnost, Oświęcim.

5 Při Obvodním Muzeu v Tarnově vznikla první romská expozice na světě. V roce 1990 byla otevřena stálá expozice *Cikáni/Romové – Dějiny a kultura*.

6 *Státní program pro romskou společnost*, poprvé realizovaný v Malopolsku, Varšava, únor 2001. Viz též následující článek L. Kwadransse.

7 Romové žijící v horách neměli vlastní etnonymum. Říkali si *Roma*, *amare Roma* (naši Romové). *Polští Romové* pro ně používali název *bergitka Roma* („horští Romové“). Tento název používají v poslední době jako vlastní. V literatuře se setkáváme s názvem karpatská skupina Romů, chceme-li zdůraznit jejich příbuznost s karpatskou skupinou Romů ze Slovenska a Ukrajiny.

Účelem *Státního programu pro romskou společnost*⁸ bylo srovnat šance a deficity romského etnika a skoncovat s bídou. Nejdůležitější součástí programu bylo vzdělávání dětí. A na tomto poli bylo také dosaženo nejlepších výsledků.⁹ Součástí vzdělávacího programu bylo zvláštní školení učitelů romských dětí a také pracovníků samosprávy (jednalo se o oblasti, kde žijí Romové). Byly vytvořeny různé vzdělávací programy, jak celoplošné, tak i pro jednotlivé lokality.¹⁰ V rámci těchto aktivit nakonec také padlo rozhodnutí vytvořit univerzitní studium romistiky. Obor s nepříliš šťastně zvoleným názvem *Situace Romů – dějiny, právo, kultura, etnický stereotyp* vznikl na Pedagogické akademii v Krakově. V prosinci roku 2004 bylo poprvé zahájeno dvousemestrální postgraduální studium. Studium je bezplatné a je financováno z prostředků fondu *Státního programu*. Studijní plán oboru zahrnoval 240 hodin přednášek a hodiny vyřazené pro diskuzi. Vyučuje se historie Romů, etnické stereotypy, současná situace Romů v Polsku a ve světě, procesy modernizace společnosti a Romové a polský a evropský zákon. Studium oboru je završeno diplomovou prací a student získá diplom postgraduálních studií. Do historicky prvního ročníku nastoupilo 32 studentů, 28 jich úspěšně vystudovalo – studenti tvořili především pedagogové a pracovníci samosprávy, a kromě toho také několik vysokoškoláků a dvě romské dívky, všichni ostatní byli Poláci. Pocházeli z Malopolska, ale i ze vzdálenějších měst jako je Vratislav, Valbřich (Valdenburk) a Gdaňsk.

Přednášejícími z krakovských vysokých škol byli např. Andrzej Mirga – romský etnolog a politik, Adam Bartosz – etnolog, badatel v oblasti romské kultury, který se také sám snaží romskou kulturu podporovat; Artur Paszko – historik, koordinátor *Státního programu* a také hlavní zakladatel a autor polského univerzitního oboru romistika; polští filologové Bogusław Gryszkiewicz a Renata Dźwigoł. Z varšavské univerzity pochází sociolog Sławomir Kapral-ski – romista, který se specializuje na proces vzniku romské národní identity a jejího vztahu ke vzpomínkám na pronásledování a genocidu Romů. V důsledku nedostatku přednášejících není do programu zahrnuta výuka jazyka.

8 Od roku 2004 byl „Státní program“ realizován na celém území Polska ve všech lokalitách, kde žijí nějaké romské skupiny.

9 Výsledky realizace vzdělávací části Státního programu pro romskou společnost v Malopolsku (v letech 2001–2003), Krakov, 2005.

10 Nejznámější projekt realizovala Společnost integrace se sídlem v Suwałkach, který vedl Jacek Milewski, pedagog a ředitel jediné romské školy v Polsku. V rámci toho projektu bylo vyškoleno několik set učitelů a pracovníků samosprávy a byly vypracovány písemné materiály pro učitele a pracovníky samosprávy (*Romowie, bliskie spotkania. Przewodnik metodyczny dla nauczycieli szkół średnich – Romové, blízka setkání. Metodické materiály pro učitele středních škol*), Suwałki 2003; *Romowie. Co każdy nauczyciel wiedzy powinien (Romové. Co by měl vědět každý učitel)*, Suwałki 2004; *Przyjazna szkoła – edukacja dla Romów. Raport z konferencji 11–12.10.2004 (Přátelská škola – vzdělávání Romů. Zpráva z konference)*, Suwałki 2004.

První kurz skončil v září 2005 a byl znovu otevřen na podzim 2005 – cyklus přednášek pak začal na konci února. Současně probíhá třetí cyklus, a na podzim r. 2008 je plánován začátek čtvrtého cyklu.

Romano džaniben – jevend 2007
Časopis romistických studií

Tento časopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Toto číslo je výstupem z výzkumného záměru č. MSM 0021620825
na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Toto číslo časopisu vyšlo za finanční podpory České rady pro oběti nacismu

Projekt je financován za finanční podpory Nadace Arbor Vitae

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětem holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková, Helena Sadílková a Adéla Gálová
Technická redaktorka: Eva Zdařilová
Recenzovali: doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc.
a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs
Sazba: Petr Teichman
Tisk: PBtisk, Příbram

Produkcí zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 160 Kč
Roční předplatné: 320 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545

Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků
nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno
Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.